

**DE GEBOORTE VAN HET
TIJDSCHRIFT VOOR SOCIOLOGIE**

Wilfried Dumon

Op woensdag 24 september 1980 om 17.00u werd in de ontvangstzaal van de Vrije Universiteit Brussel (gebouw M) het eerste nummer van het Tijdschrift voor Sociologie aan de pers voorgesteld. Het Tijdschrift is gegroeid uit de OVS, de Organisatie voor Vlaamse Sociologen en later de VS, de Vereniging voor Sociologie, die daartoe in 1979 was overgegaan tot de stichting van een aparte VZW: Tijdschrift voor Sociologie. In het colofon van het eerste nummer wordt dan ook duidelijk een onderscheid gemaakt tussen de *Raad van Beheer* van het Tijdschrift eensdeels, de *Redactie* anderdeels. In beide organen zijn alle sociologie-afdelingen van de Nederlandstalige universiteiten en toenmalige universitaire instellingen vertegenwoordigd.

De Raad van Beheer werd voorgezeten door J. Lauwers, gewoon omdat hij op dat ogenblik voorzitter was van de OVS. Jan Lauwers vertegenwoordigde de UIA, samen met H. Santy., G. Van Rompu het RUCA, L. Goosens de UFSIA. De VUB was vertegenwoordigd door J. Geluck, de RUG door M. Versichelen, de K.U.Leuven door J. Bundervoet, U. Claeys en J. Van De Kerckhove. De namen werden alfabetisch afgedrukt, de universitaire affiliatie niet vermeld. Op één na, professor Versichelen, was deze groep geheel en al mannelijk. In de redactie was geen enkele vrouwelijke socioloog te bekennen. De mannen waren: H. Van Pelt (UIA), F. Van Loon en W. Van Trier (UFSIA), E. Henderickx (RUCA), H. Brutsaert en G. Cooreman (RUG), M. Elchardus (VUB), I. Nuyens, L. Vandekerckhove, S. Hellemans en W. Dumon (KUL). Ofschoon duidelijk de opzet was ook in de redactie alle universiteiten en universitaire instellingen vertegenwoordigd te zien en te laten samenwerken, toch werden deze personen niet door de universiteiten maar door de OVS aangeduid. Wilfried Dumon werd als voorzitter, Herman Van Pelt als redactiesecretaris aangeduid. De interuniversitaire samenwerking was echter bijna een doel op zichzelf: zo werd van in het begin beslist dat de hoofdredactie én het redactie-secretariaat bij beurtrol zouden worden opgenomen, een tweejaarlijks rotatie-systeem. Bij de eerste

beurtrol-wissel viel dat al meteen weg. De eerste hoofdredacteur werd aangezocht nog aan te blijven. Dat was wel erg moeilijk, hij had overigens reeds zijn afscheid gemeld in het laatste nummer van de tweede jaargang en wilde garant staan voor het rotatiesysteem. Doch niettegenstaande deze initiële hindernissen wordt toch het principe van de beurtwissel na bijna een kwarteeuw nog steeds met succes toegepast.

Het - overigens geplande - tijdsverschil tussen de oprichting van het tijdschrift en de verschijningsdatum van het allereerste nummer werd ten volle benut zowel voor de vorm van het tijdschrift als voor de inhoud. Naar vorm was het eerste nummer wel erg presentabel. Vooral onder impuls van Herman Van Pelt werd voor de vormgeving mevrouw Aldy Kaptein aangetrokken. Herman kende haar vanuit zijn contacten met en inzet in Sporta. Mevrouw Kaptein had in Sporta haar deskundigheid met overtuiging gedemonstreerd. Zij verzorgde zowel de grafische vormgeving van de kافت en het merkwaardige logo als de gehele lay-out en de opmaak van het Tijdschrift. Het oogde modern, sober en wetenschappelijk en desalniettemin aantrekkelijk.

In die tijd werd het Tijdschrift nog echt gedrukt op een echte drukpers. Het duurde niet lang of dit prestigieus karakter zou het tijdschrift in problemen brengen en zelfs tot een bijna-conflict leiden tussen de Raad van Beheer en Redactie. Van bij de aanvang, ook in het eerste nummer, werden pagina-grote advertenties opgenomen van tweeërlei aard: vooreerst cross-advertenties van "bevriende tijdschriften" zoals het Economisch en Sociaal Tijdschrift (UFSIA) en het Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen (RUG), met het voordeel dat in return het Tijdschrift voor Sociologie ook voor hun lezers bekend werd gemaakt. Voor het aantrekken van de tweede soort, commerciële publiciteit, was er een financieel motief. Het bankwezen was een goede klant: de ASLK, de KBC, het Gemeentekrediet, evenals het verzekeringswezen, zoals Winterthur. Inderdaad, de inlooperperiode diende ook voor zeer triviale activiteiten door academici, zoals het verwerven van advertenties. En toch overschreden de uitgaven de inkomsten in die mate dat de Raad van Beheer alarm sloeg. Vanuit het heden kan men stellen dat de technische vooruitgang en de toen zo geheten "desk-top publishing" mede een essentiële bijdrage heeft geleverd in het technisch op niveau houden van het Tijdschrift. In dit verband dient vermeld dat, naast de niet-materiële steun, alle universiteiten en universitaire instellingen ook recurrent materiële bijdragen leveren "in cash" en "in kind". De materiële productie van het Tijdschrift gebeurde in grote mate door de administratieve staf van het Sociologisch Instituut en Departement. Bij de aanvang was het een extra professionele kracht, doch vrij vlug was het Sociologisch Onderzoeksinstituut (SOI), later het Departement Sociologie van de K.U.Leuven dat in grote mate de administratieve taken opnam. Bij de aanvang namen ook de VUB zowel als de UIA een groot stuk van de materiële besloomingen op zich.

Naast de zorg voor het materiële, werd de aanlooperperiode uiteraard en in hoofdzaak gebruikt om de inhoud van de eerste nummers te verzorgen. Drie elementen stonden hierbij voorop: het aanleggen van een portefeuille met artikelen, het organiseren van een methode om op permanente wijze het lopend onderzoek te inventariseren, en ten slotte het solliciteren van gepubliceerd onderzoek met het oog op het recenseren en vooral om dit meer bekend te maken. Potentiële auteurs dienden te worden aangezocht. Hierbij stonden twee criteria voorop: ietwat gevestigde namen te krijgen en

simultaan ook jongere onderzoekers te stimuleren om te publiceren. Ten tweede: empirie, methodologie en theorie (let op de volgorde) aan bod te laten komen. Indien ook nog enigszins mogelijk alledrie de criteria.

Tot mijn verbazing was het niet erg moeilijk kopij voor de eerste nummers (jaargang één en twee) te verwerven. Achteraf beschouwd werd ook snel aan de criteria voldaan. De auteurs van het allereerste nummer (K. Dobbelaere, H. Hoefnagels (inmiddels overleden), J. Billiet, M. Elchardus en K. Matthijs) kunnen nog altijd als een goede staalkaart van de sociologie in Vlaanderen worden beschouwd. Achteraf beschouwd beantwoorden de geplaatste artikelen in merkwaaardige mate aan de gestelde criteria. Een inventaris van het lopend onderzoek verscheen voor het eerst en ook voor het laatst in de loop van de tweede jaargang. Het innoverende punt hiervan was dat ook onderzoek aan niet-universitaire (onderzoeks)centra werd opgenomen. De inspanning om deze inventaris permanent te maken, hoewel nuttig en wellicht noodzakelijk, kon niet worden volgehouden. Bovendien kwamen toen de P.C.'s op de markt (in Leuven werd de eerste PC bij sociologie aangeschaft in 1981). Een manueel bijhouden van lopend onderzoek was dan ook achterhaald. Was het relatief makkelijk aan kopij te komen, met de boekrecensies liep het minder vlot. Boeken verwerven en ter recensie sturen is relatief makkelijk, terugkrijgen, binnen een redelijke termijn dan nog, is iets minder evident.

Was de hoofdredacteur verbonden aan de K.U.Leuven, de redactiesecretaris aan de UIA, dan vonden redactievergaderingen plaats aan de VUB. Deze multiple lokalisatie was meer dan symbolisch en paste helemaal in de beleidsverklaring gepubliceerd in het allereerste nummer. Volgens deze beleidsverklaring, gesigneerd door de twintig "oprichters" van het nieuwe tijdschrift, was er een dubbele opzet: 1) "Het (tijdschrift) wil een band leggen tussen academici, beleidsmensen en veldwerkers" en 2) de aangesneden themata dienen zich niet exclusief te situeren in de sociologie als discipline (theorie en methodologie), doch evenzeer diende het Tijdschrift open te staan "voor de problemen die vanuit de samenleving aangereikt worden". Deze tweede doelstelling heeft het Tijdschrift zeker verwezenlijkt, niet enkel vanaf het eerste nummer, de gehele periode van het verschijnen is dit een van de wezenlijke karakteristieken van het Tijdschrift. De eerste doelstelling werd m.i. helemaal niet bereikt. Meer nog, het wetenschappelijk karakter van het tijdschrift en het op het einde van het artikel samenvatten in het Nederlands en het Engels, duiden veeleer op een oriëntatie binnen het wetenschappelijk domein dan op een mechanisme van transfer van kennis naar het beleid toe.

En toch was het streven naar een samenhang tussen academici en "veldwerkers" niet zomaar een innovatie of een nobele doch utopische doelstelling. De nadruk op de sociologie als beroep, op wat in de USA "clinical sociology" wordt genoemd, is een echo die in het tijdschrift weerkaatste uit de ontstaansgeschiedenis van de stichter: de Vereniging voor Sociologie.

Inderdaad werd de Vereniging voor Sociologie in 1975 opgericht uit de fusie van de Nederlandstalige groep van de (gesplitste) Belgische Vereniging voor Sociologie (tellende in totaal 18 leden) met de Organisatie voor Vlaamse Sociologen. De (198 leden tellende) OVS, reeds opgericht in 1963 had als duidelijke opzet de professiona-

lisering van de sociologie. Enige tijd voor de fusie, meer adequaat uitgedrukt, tijdens de omvorming van de OVS tot VS, wordt eind 1971 nog een congres gehouden onder het motto: "Van sociologie als opleiding tot sociologie als beroep". Maar ook bij de OVS (en later de VS) zijn de sociologen die ook dusdanig beroepsmatig in de samenleving een functie vervullen, de zogenaamde klinische sociologen, nauwelijks te bespeuren. Naast deze morfologische factor speelt ook een culturele factor. De idee zelf van de socioloog als maatschappelijke actor lijkt niet algemeen aanvaard. Zo stelt H. Deleecq en wel uitgerekend op het vermelde congres: "Laten wij als socioloog minder praten over de plaatsbepaling van ons beroep in de samenleving; belangrijker immers is de inhoud ervan: zijn deugdelijkheid, zijn overtuigingskracht, zijn bruikbaarheid". De idee van "socioloog" als een vorm van beroepspraktijk naar analogie met bv. "klinisch psycholoog" mag dan wel in de OVS aanwezig geweest zijn, noch in de sociologische vereniging, noch in het Tijdschrift voor Sociologie komt deze gedachte manifest naar voren. De beleidsverklaring is in dat opzicht een - misschien terecht - niet uitgevoerde clausule van een testament.

Wat daarentegen wel werd gerealiseerd, is dat vanaf de eerste jaargang door het Tijdschrift een medium werd geschapen waarin de resultaten van de sociologiebeoefening in Vlaanderen werden weergegeven, zoals K. Dobbelaere getuigt in het eerste nummer van de derde jaargang. Ook hier zijn de VS en het Tijdschrift schatplichtig aan de OVS. Inderdaad, de OVS publiceerde eerst een soort mededelingsblad dat in 1972 werd omgevormd tot Sociologisch Bulletin. Belangrijker echter is de Engelstalige uitgave van "Sociological Contributions from Flanders", waarvan drie afleveringen zouden verschijnen. Hieruit moge blijken dat ook in de OVS reeds een ernstig streven was om op het wetenschappelijk forum te treden; bovendien wijst de Engelstalige uitgave veel meer in de richting van contact met en openheid voor het (internationaal) academisch milieu dan voor sociologie-als-beroep in de samenleving. Het refereert wel naar de socioloog als onderzoeker; en dat laatste is het wezenlijke kenmerk van de OVS, overgenomen door de VS en het Tijdschrift voor Sociologie. Toen de VS het Tijdschrift voor Sociologie oprichtte, stelde de redactieploeg zich dan ook van bij het begin op het standpunt dat internationale maatstaven zouden worden toegepast (o.m. peer-reviewing en editing) en, zoals hoger gesteld, ging deze redactie er ook voor het materiële product professioneel te laten vervaardigen.

In België evenwel was het Tijdschrift voor Sociologie, ofschoon een doorbraak in vele opzichten, niet nieuw. Juist tien jaar eerder, in 1970, verscheen "Recherches Sociologiques". Beide bladen hadden gemeen dat ze elk in hun respectievelijke taalgebied in België, de eerste waren om exclusief "sociologie" als product aan te bieden. De grote vernieuwing was dubbel. De bestaande tijdschriften zoals het Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen (Gent) en het prestigieuze Revue de l'Institut de Sociologie (opgericht in 1928) hadden een uitgesproken interdisciplinair karakter. De twee genoemde tijdschriften daarentegen waren sterk disciplinair gericht. Er is echter een tweede en m.i. belangrijker verschil. De sociologie van de jaren '80 was niet meer de sociologie van vóór de jaren '50. De sociologie was een nieuwe, op empirie - op onderzoek - gestoelde wetenschap (theorie) en die daarenboven maatschappelijk relevant wilde zijn.

Het feit dat in tegenstelling tot het Franstalige zusterblad, het Tijdschrift voor Sociologie na een kwarteeuw nog in volle bloei is, is wellicht mede het resultaat van de structuur van het blad. Het is geïnstitutionaliseerd in een professionele vereniging van sociologen waar de leden zelf veelal tot de kern van de onderzoekswereld behoren. De consumenten (de gebruikers) en de producenten (de leveranciers) overlappen elkaar tot op zekere hoogte. Bovendien, en dit lijkt mij in het voortbestaan van het Tijdschrift een belangrijke rol te hebben gespeeld, is het in tegenstelling tot andere tijdschriften niet het blad van één instituut maar - en dit is opmerkelijk - van *alle* sociologische instituten. Maar meer dan de institutionele binding is het uiteraard de kwaliteit van het product die het overleven, en laat ons hopen groei, waarborgt. Vijfendertig jaar na het congres van Leuven (1972) krijgt de geciteerde stelling over "de kwaliteit" pas zijn volle betekenis.

En toch... in vijftig jaar is de wereld grondig gewijzigd, ook in sociologenland. De nadruk ligt niet langer op communicatie en contact in eigen land, ook in de sociologie is de wereld ons dorp geworden. Zeker nu in universiteiten - doch niet alleen daar - onderzoekers mede geëvalueerd worden naargelang van hun publicaties in internationale, gerenommeerde tijdschriften, waarvan lijsten en lijstjes bestaan: netjes hiërarchisch gerangschikt. Een herpositionering van het Nederlandstalig Tijdschrift voor Sociologie in dit hertekende bestel dringt zich dan ook op. Dit hoeft echter helemaal geen terugval te betekenen. Was er aanvankelijk behoefte aan het stimuleren van onderzoek en het publiceren van onderzoeksresultaten, dan is er nu wellicht meer nood aan het coördineren, synthetiseren en evalueren.

